

Πλαίσιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Αιγοπροβατοτροφίας

Γιώργος Βλόντζος

*Γεωπόνος, MBA, Διδάκτωρ Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας,
Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,
Καραμπατζάκη 10 Τ.Κ. 384.46, Βόλος,
e-mail: gvlo@hol.gr*

Κώστας Σούτσας

ΤΕΙ Λάρισας

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να προσεγγίσει τον κλάδο της αιγοπροβατοτροφίας μέσα από το νέο κανονιστικό πλαίσιο που προέκυψε τόσο από τη νέα Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ), όσο και από την πρόσφατη ενδιάμεση αναθεώρησή της. Οι αλλαγές και οι προκλήσεις που καλείται ο κλάδος να αντιμετωπίσει, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα πλέον, είναι σημαντικές και σε αρκετές περιπτώσεις αρκετά επίπονες, προκαλώντας ιδιαίτερο προβληματισμό για το μέλλον, κύρια εξαιτίας του γεγονότος ότι καλείται να λειτουργήσει σε πιο απελευθερωμένες συνθήκες λειτουργίας της αγοράς σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν. Η διάρθρωση της εργασίας έχει σαν αφετηρία την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, μέσα από την εφαρμογή της SWOT analysis και την κατάθεση μιας σειράς προτάσεων πολιτικής που επιχειρούν να άρουν τα αδιέξοδα που σήμερα παρατηρούνται και να δώσουν μια σημαντική ώθηση τόσο σε παραγωγικό, όσο και σε εμπορικό επίπεδο της ελληνικής αιγοπροβατοτροφίας.

Λέξεις κλειδιά: *αιγοπροβατοτροφία, βοσκοϊκανότητα, συνθήκες υγιεινής, αειφορία*

Δεκέμβριος 2004

Εισαγωγή

Στο χώρο της ζωικής παραγωγής η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί παραδοσιακά έναν από τους δυναμικότερους παραγωγικούς κλάδους για την Ελλάδα. Σε επίπεδο ΕΕ η χώρα έχει το 9,4% του συνόλου του ζωικού κεφαλαίου προβάτων με 9.041.000 ζώα και το 46% του ζωικού κεφαλαίου αιγών με 5.293.000 ζώα το έτος 2000 (EUROSTAT, 2001). Το ίδιο έτος η χώρα που συμμετείχε στην κοινοτική παραγωγή αιγοπροβείου κρέατος με ποσοστό 15,2% με 1.181.700 ζώα και παραγωγή κρέατος 120.000 τόνων, έχοντας όμως από τους μικρότερους μέσους όρους βάρους σφαγιασθέντων ζώων (μέσος όρος 10,6 κιλά) τάση που ακολουθούν και οι υπόλοιπες μεσογειακές χώρες μέλη της Ένωσης. Αντίθετα οι βόρειες χώρες έχουν πολύ υψηλούς μέσους όρους βάρους σφαγιασθέντων ζώων του κυμαίνεται στα 20 κιλά, με εξαίρεση την Ολλανδία που έχει μέσο όρο 24,4 κιλά. Όσον αφορά το κοινοτικό εμπόριο αιγοπροβείου κρέατος και ζώντων ζώων υπάρχει μια έντονη εμπορική δραστηριότητα κυρία ενδοκοινοτικού εμπορίου και στις δύο κατηγορίες. Για το έτος 2000 στο χώρο των εισαγωγών το ενδοκοινοτικό εμπόριο καταλαμβάνει το 62,7% του συνόλου για τα ημιβελτιωμένα και αβελτίωτα ζώα και το 100% για τα βελτιωμένα. Στο χώρο των εξαγωγών ισχύει η ίδια τάση, με το ενδοκοινοτικό εμπόριο να έχει το 97,7% στα ημιβελτιωμένα και αβελτίωτα ζώα και το 99% για τα βελτιωμένα. Για το ίδιο έτος το 71,1% των εισαγωγών ζώντων ζώων που οδηγούνται σε σφαγή προέρχεται από ενδοκοινοτικό εμπόριο, ενώ για τις εξαγωγές το ποσοστό ανέρχεται σε 96,3%. Στο χώρο του εμπορίου μεταποιημένου κρέατος οι τάσεις είναι διαφορετικές. Για το νωπό κρέας, τόσο στις εισαγωγές, όσο και στις εξαγωγές η τάση είναι ίδια, με το ενδοκοινοτικό εμπόριο να κυριαρχεί με ποσοστά 83,2% και 98,8% αντίστοιχα. Στο κατεψυγμένο κρέας όμως τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 14,3% και 96,7%, γεγονός που θα πρέπει να ληφθεί πολύ σοβαρά υπόψη στην πολιτική που θα πρέπει να εφαρμοστεί στο μέλλον. Τέλος στο χώρο των προετοιμασμένων γευμάτων το σύνολο των εισαγωγών και 94,9% των εξαγωγών αποτελούνται από ενδοκοινοτικές εμπορικές συναλλαγές. Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας όσον αφορά το εμπόριο με χώρες μη μέλη της ΕΕ είναι αρνητικό για το έτος 2000 κατά 17.400 κιλά και οι τάσεις του ελλείμματος αυτού είναι αυξητικές. Τη μερίδα του λέοντος στις εισαγωγές της ΕΕ σε πρόβειο κρέας κατέχει η Νέα Ζηλανδία, χώρα με έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα, με ποσοστό 81,6%. Δεύτερη, με μεγάλη διαφορά όμως, είναι η Αυστραλία με ποσοστό 6,5%. Επιχειρώντας μια συνολική αποτίμηση του εμπορίου αιγοπροβείου κρέατος το συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι ότι υπάρχει μια αυξητική τάση στο εμπόριο κύρια του κρέατος, παρατηρείται μια σταθερότητα στην κατά κεφαλήν κατανάλωση, ενώ η επάρκεια από την παραγωγή Κοινοτικού κρέατος κινείται σε υψηλά ποσοστά της τάξης του 80,8%. Παρόλο το γεγονός ότι η τιμή πώλησης ακολουθεί μια αυξητική πορεία, θεωρείται ότι κινείται σε επίπεδα που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν τα παραγωγικά κόστη, κάτι που θα αναληφθεί και στη συνέχεια.

Η διάρθρωση της αιγοπροβατοτροφίας

Δυνατά σημεία

Ίσως το σημαντικότερο δυνατό σημείο της αιγοπροβατοτροφίας είναι η καλή ποιότητα του παραγόμενου κρέατος. Η ποιότητα αυτή είναι αποτέλεσμα μιας σειράς παραμέτρων που χαρακτηρίζουν την ελληνική πραγματικότητα και οφείλεται κύρια στις χορηγούμενες τροφές και στην εκτακτικότητα των εκμεταλλεύσεων. Στην Ελλάδα το σύνολο των χορηγούμενων ζωοτροφών στο χώρο είναι φυτικής προέλευσης με κάποια συμπληρώματα που επιτρέπονται όμως από την ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία. Ακόμη το γεγονός ότι τα ζώα βρίσκονται για μεγάλο χρονικό διάστημα στο ελεύθερο περιβάλλον και κινούνται, δίνει στο παραγόμενο κρέας τη ζητούμενη από το καταναλωτικό κοινό γεύση. Όπως αναφέρθηκε στην αρχή της παρουσίασης ο μέσος όρος βάρους των σφάγιων που διατίθενται στην αγορά είναι από τους χαμηλότερους στην ΕΕ αλλά και στον κόσμο. Αν αυτή η τάση προσεγγιστεί μόνο από τη λογιστική σκοπιά είναι αντισυμβαλλόμενη, αλλά τα μεγάλα ζώα δεν γίνονται αποδεκτά από το καταναλωτικό κοινό, η συντριπτική πλειοψηφία του οποίου προτιμά αρνιά γάλακτος, βάρους από 10 κιλά έως 14 κιλά. Η απαίτηση αυτή δεν μπορεί ικανοποιηθεί σε καμιά περίπτωση από εισαγόμενα σφάγια, τα οποία έχουν συνήθως το διπλάσιο βάρος, παράμετρος που επηρεάζει καθοριστικά τη γεύση, δίνοντας με αυτό τον τρόπο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην εγχώρια παραγωγή. Παράλληλα τα ελληνικά σφάγια διατίθενται στην αγορά νωπά, ενώ αυτά των ανταγωνιστών κύρια σε κατεψυγμένη μορφή, γεγονός που ενισχύει ακόμη περισσότερο το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στο θέμα της φρεσκότητας (ΕΣΥΕ, 2002).

Η κύρια μορφή εκμετάλλευσης της αιγοπροβατοτροφίας στην Ελλάδα είναι η εκτατική, καθώς οι μονάδες σταβλισμένων ζώων είναι ελάχιστες. Η εκτατικότητα, παρόλο ότι συνεπάγεται αυξημένο κόστος παραγωγής, στις νέες τάσεις που διαμορφώνονται στο καταναλωτικό κοινό αποτελεί ισχυρό σημείο, καθώς συντελεί καθοριστικά στην παραγωγή προϊόντων κρέατος υψηλής ποιότητας. Βέβαια υπάρχει μεγάλο περιθώριο διορθωτικών κινήσεων για να ικανοποιηθούν πλήρως τα νέα δεδομένα της αγοράς, αλλά η φιλοσοφία λειτουργίας της εκμετάλλευσης είναι ίδια. Το δεύτερο κύριο προϊόν της αιγοπροβατοτροφίας είναι το γάλα. Η χρήση του γάλακτος για την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων για τον ελληνικό χώρο, όπως πρόβειο γιαούρτι, βούτυρο και πάνω απ όλα το τυρί «Φέτα» από μίγμα πρόβειου και αίγειου γάλακτος, καθώς και άλλων ειδών τυριών, πέρα από το γεγονός ότι αποτελούν μια εξίσου σημαντική πηγή εισοδήματος για τους κτηνοτρόφους με αυτή του κρέατος, είναι η πρώτη ύλη για την παραγωγή και διάθεση στην αγορά παραδοσιακών προϊόντων. Η προστιθέμενη αξία των προϊόντων αυτών αυξάνει διαρκώς, κύρια λόγω της υψηλής διατροφικής αξίας τους και τις ιδιαίτερης γεύσης τους και πρέπει να υπολογίζεται πάντα σαν παράγοντας υψηλής σημασίας στη διαμόρφωση στρατηγικής και πολιτικής για το χώρο (ΥΠ.ΓΕ., 2002).

Αδύνατα σημεία

Από το 1999 που ψηφίστηκε ο Κ1257/1999 ήταν σαφές ότι ζητούμενο στο χώρο της ζωικής παραγωγής θα ήταν η τήρηση κανόνων υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων. Η υποχρέωση αυτή ενσωματώθηκε και στους ελληνικούς Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (ΚΟΓΠ) όπου παρουσιάζονται αναλυτικά ο τρόπος κατασκευής των σταβλικών εγκαταστάσεων, η διαχείριση των υγρών και στερεών αποβλήτων και η πυκνότητα βόσκησης. Δυστυχώς η συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών ποιμνιοστασίων δεν πληρούν τις παραπάνω προδιαγραφές, δεν διαθέτουν οικοδομική άδεια, είναι πρόχειρες κατασκευές που δεν προσφέρουν καλές και πάνω από όλα ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης των ζώων. Στις εγκαταστάσεις αυτές δεν είναι δυνατή η οποιαδήποτε εφαρμογή αυτοματισμών ή μηχανικής άλμεξης, θέτοντας σε διαρκή κίνδυνο την υγεία των ζώων και διατηρώντας σε υψηλά νούμερα τα μικρόβια στο γάλα πριν την παστερίωση, παράμετρος που δημιουργεί ανησυχία σε όσους γνωρίζουν τους κανόνες του διεθνούς ανταγωνισμού. Ακόμη η μη τήρηση των παραπάνω προϋποθέσεων στερεί το δικαίωμα στους κτηνοτρόφους να εντάξουν τυχόν επενδύσεις που θέλουν να πραγματοποιήσουν στα συγχρηματοδοτούμενα σχήματα του υπουργείου Γεωργίας, καθώς οι προϋποθέσεις αυτές πρέπει να τηρούνται πριν υποβληθεί ένα επενδυτικό σχέδιο για χρηματοδότηση. Τέλος από τους ΚΟΓΠ προβλέπεται ότι η χορήγηση των πριμοδοτήσεων δίνεται όταν τηρούνται οι κανόνες υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων, διάταξη βέβαια που δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, αλλά ανά πάσα στιγμή ελλοχεύει ο κίνδυνος να πιεστεί από την ΕΕ η χώρα να την εφαρμόσει, οδηγώντας στον αφανισμό με αυτό τον τρόπο σχεδόν όλο τον κλάδο.

Το δεύτερο μεγάλο πρόβλημα της αιγοπροβατοτροφίας είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χρησιμοποιούμενων βοσκοτόπων. Σχεδόν όλοι οι κτηνοτρόφοι της χώρας δεν διαθέτουν ιδιοκτήτες βοσκήσιμες έκτασης και αναγκάζονται να πληρώνουν ένα μικρό συνήθως τίμημα σε δημοτικές οι δημόσιες εκτάσεις, ή να μισθώνουν ιδιόκτητους βοσκότοπους, όπου αυτοί υπάρχουν. Η μη ύπαρξη ιδιοκτητών βοσκήσιμων εκτάσεων εμποδίζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της εκτατικής κτηνοτροφίας στο πλαίσιο των επενδυτικών προγραμμάτων της ΕΕ, γιατί πρέπει να υπάρχει είτε ιδιοκτησία είτε πολυετές ενοικιαστήριο συμβόλαιο, δεκαετές και άνω, κάτι που σε ιδιόκτητους βοσκότοπους που δίδονται προς ενοικίαση είναι πρακτικά αδύνατο να συμβεί. Δυστυχώς στη χώρα ελλείπει κτηματολογίου υπάρχουν ακόμη ερμαφρόδιτα ιδιοκτησιακά καθεστώτα γης, απομεινάρια της τουρκοκρατίας, όπου για την ίδια έκταση έξι μήνες η επικαρπία της περιέχεται σε φυσικό πρόσωπο και έξι μήνες περιέρχεται σε Δήμο ή στο Δημόσιο. Κάτω από τέτοιες συνθήκες δεν είναι δυνατό να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν επενδύσεις που αφορούν εγκαταστάσεις, γιατί δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν πάνω σε γη που δεν ανήκει στον ενδιαφερόμενο. Η λύση του προβλήματος εξαρτάται κύρια από πολιτική βούληση και πρωτοβουλία που πρέπει να αναληφθεί το συντομότερο δυνατό, για να τεθεί ένα τέλος σε μια αντιαναπτυξιακή κατάσταση που διατηρείται από την ίδρυση του ελληνικού κράτους.

Η συνεχής επέκταση της φυτικής παραγωγής οδήγησε στη μεγάλη μείωση των εκτάσεων των βοσκοτόπων, περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο τις εκμεταλλεύσιμες εκτάσεις για την αιγοπροβατοτροφία στους ορεινούς όγκους. Η καλλιέργεια που κύρια οφείλεται για αυτό είναι το σκληρό σιτάρι και η επιδότηση που το συνοδεύει, καθώς για να βρεθούν νέες καλλιεργήσιμες εκτάσεις, εκδιώχθηκαν τα αιγοπρόβατα από τις πεδινές και ημιορεινές περιοχές, κάτι που έγινε δυνατό με τη χρήση της τεχνολογίας κύρια στο χώρο των ελκυστήρων. Η συρρίκνωση αυτή είχε σαν άμεση συνέπεια την υπερβόσκηση των υπόλοιπων εκτάσεων και επομένως την υποβάθμισή τους, γεγονός που συνεχώς δημιουργεί ολοένα και πιο έντονο προβληματισμό για το μέλλον.

Η ολοένα και αυξανόμενη ένταση του διεθνούς ανταγωνισμού δημιουργεί πλέον επιτακτικά την ανάγκη για πιστοποίηση των παραγόμενων προϊόντων. Η πιστοποίηση όμως στο χώρο της ζωικής παραγωγής είναι διαδικασία δύο βημάτων, αφού απαραίτητη προϋπόθεση είναι η χρησιμοποίηση πιστοποιημένων ζωοτροφών (ΟΠΕΓΕΠ, 2000). Για τη διαδικασία πιστοποίησης ισχύουν όσα έχουν ήδη παρουσιαστεί στο χώρο της φυτικής παραγωγής με προσθήκες που έχουν να κάνουν με την τήρηση των κανόνων υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων, την φιλοπεριβαλλοντική διαχείριση των αποβλήτων, την ορθολογική βόσκηση και όπως έχει ήδη επισημανθεί η χρήση πιστοποιημένων ζωοτροφών. Ακόμα και αν γίνει εφικτή η ικανοποίηση όλων των προϋποθέσεων, η αναγκαστική χρήση εισαγόμενων πιστοποιημένων ζωοτροφών, γιατί στην Ελλάδα ουσιαστικά δεν υπάρχουν, ανεβάζει σε υψηλά επίπεδα το κόστος παραγωγής, εγείροντας σοβαρά ερωτηματικά για το αν η αγορά είναι διατεθειμένη να πληρώσει πολύ ακριβότερα την πιστοποίηση αυτή. Με ή χωρίς πιστοποίηση όμως στην Ελλάδα ο χώρος δεν έχει καταφέρει να αναπτύξει τις απαιτούμενες οικονομίες κλίμακας που θα επέφεραν μείωση στο κόστος παραγωγής. Κύριοι συντελεστές αύξησης του κόστους είναι οι απαρχαιωμένες σταβλικές εγκαταστάσεις, η έλλειψη αυτοματισμών που αυξάνει την ένταση εργασίας, η υψηλή θνησιμότητα των νεογέννητων αρνιών και κατσικιών, συνέπεια όλων των παραπάνω και το υψηλό κόστος αγοράς ζωοτροφών που ιδιαίτερα στη νησιωτική Ελλάδα πλήττει σε πολύ μεγάλο βαθμό την κερδοφορία των εκμεταλλεύσεων. Στο σημείο αυτό πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα που να περιορίσουν σημαντικά τον παράγοντα αυτό, γιατί είναι μια από τις καθοριστικότερες παραμέτρους ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας.

Το εξαιρετικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των κτηνοτρόφων αποτελεί σημαντικότερη ποιοτική ανάσχεση στην ανάπτυξη του κλάδου. Η πορεία προς την επιχειρηματική κτηνοτροφία απαιτεί την απόκτηση γνώσεων τόσο στο τεχνικό μέρος, όσο και στο οικονομικό και κάτι τέτοιο είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί με άτομα που δεν έχουν καταφέρει σε πολλές περιπτώσεις να ολοκληρώσουν τη βασική τους εκπαίδευση. Οι λύσεις σε τέτοιου είδους προβλήματα είναι δύσκολο να δοθούν άμεσα, αλλά πρέπει να γίνει μια σοβαρή και καλά μελετημένη προσπάθεια που θα φέρει τους εμπλεκόμενους με την αιγοπροβατοτροφία κοντά στις νέες εξελίξεις και να τους εκπαιδεύσει έτσι ώστε να

είναι όσο το δυνατόν καλύτερα προετοιμασμένοι να λειτουργήσουν με βάση τα νέα αυτά τεχνολογικά δεδομένα.

Παρόλο το γεγονός ότι η χώρα διαθέτει ένα αξιόλογο γενετικό υλικό, τόσο στο χώρο των προβάτων όσο και των αιγών, που παραδοσιακά εκτρέφονται από τους Έλληνες κτηνοτρόφους και έχουν τέλεια προσαρμοστικότητα στο κλίμα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των προτιμήσεων των κτηνοτρόφων να εμπλουτίζουν τα κοπάδια με εισαγόμενες φυλές, κυρία προβάτων από χώρες της βόρειας Ευρώπης. Ο λόγος που τους οδήγησε σε αυτή την επιλογή είναι κύρια η υψηλότερη παραγωγικότητα σε γάλα και αυτό συμβαίνει γιατί στην Ελλάδα η αιγοπροβατοτροφία δεν έχει φθάσει σε τέτοια επίπεδα εξειδίκευσης, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες, όπου η εκτροφή κατευθύνεται είτε στην κρεοπαραγωγή σε συνδυασμό με την παραγωγή μαλλιού, είτε στην παραγωγή γάλακτος. Από την άλλη πλευρά η διαδικασία γενετικής βελτίωσης στην Ελλάδα δεν είναι το ίδιο οργανωμένη και ανταγωνιστική, όπως σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην μπορεί να κατακτήσει νέες αγορές, αλλά να χάνει και μερίδιο της εγχώριας. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα που καταδεικνύει τη διαφορά νοοτροπίας είναι το γεγονός ότι ελάχιστες εγχώριες μονάδες αναπαραγωγής διαθέτουν στην αγορά ζώα με pedigree (βιβλίο διασταυρώσεων) τη στιγμή που όλα τα ζώα που εισάγονται στη χώρα το διαθέτουν. Η υστέρηση αυτή είναι συνεχώς ένας εν δυνάμει κίνδυνος για την τοπική αγορά, αφού έχει ήδη αναπτυχθεί επιχειρηματολογία που θέλει τα ζώα χωρίς pedigree όχι γενετικώς καθαρά και επομένως υποβαθμισμένα, επιχειρώντας με αυτό τον τρόπο να αποκλειστούν από την αγορά.

Τέλος πρέπει και για την αιγοπροβατοτροφία και τα προϊόντα της να επισημανθεί το γεγονός ότι δεν είναι όσο συνδεδεμένη θα έπρεπε με τις τοπικές οικονομίες, διάσταση στη συγκεκριμένη περίπτωση ιδιαίτερα σημαντική αν αναλογιστεί κανείς ότι οι τοπικές οικονομίες είναι η κύρια οικονομίες ορεινών περιοχών όπου οι πηγές εισοδήματος είναι λίγες. Δυστυχώς η προστιθέμενη αξία των προϊόντων δεν μένει στο χώρο παραγωγής τους, γιατί ένα μικρό ποσοστό καταναλώνεται εκεί, αλλά και η έλλειψη καθετοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας επιτείνει την πίεση που δημιουργείται από τα χαμηλά εισοδήματα. Έτσι δεν είναι δυνατόν να επιχειρείται η ανάπτυξη των ορεινών όγκων της χώρας χωρίς να λαμβάνεται ειδική πρόνοια για ένταξη της αιγοπροβατοτροφίας στην αναπτυξιακή διαδικασία με τρόπο σύγχρονο που να μπορεί να ικανοποιήσει εκείνες τις ομάδες πληθυσμού που ζητούν και έχουν την πρόθεση να πληρώσουν για τη χρήση υψηλής ποιότητας προϊόντων (Γούσιος, 1999).

Ευκαιρίες

Αν θεωρηθεί δεδομένη η τάση για την απελευθέρωση του εμπορίου των προϊόντων γεωργίας και κτηνοτροφίας, η νέα ΚΓΠ αποτελεί το κατάλληλο εργαλείο για την προσαρμογή του κλάδου στα νέα δεδομένα. Βέβαια δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι

αυτή η διαδικασία προσαρμογής θα είναι βελούδινη, αλλά αποτελεί μονόδρομο προκειμένου να εκσυγχρονιστεί ο κλάδος και να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα που. Η ανάπτυξη του Δεύτερου Πυλώνα της ΚΓΠ που χρηματοδοτεί δράσεις που αφορούν επενδύσεις, βελτίωση ποιότητας, αναβάθμιση του προσφερομένων υπηρεσιών, θα δώσει τη δυνατότητα να υποστηριχθούν οικονομικά όλες οι απαραίτητες αλλαγές, αποτελώντας τη μοναδική δίοδο μείωσης του κόστους που συνεπάγεται μια τέτοιου είδους ριζική αλλαγή.

Η συνεχής βελτίωση του επιπέδου ζωής και η σταδιακή αύξηση των εισοδημάτων αποτελούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για αύξηση της κατανάλωσης κρέατος. Η τάση αυτή μπορεί να συντελέσει καθοριστικά στην ενίσχυση της ζήτησης και στην περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου. Βέβαια οι σύγχρονες απαιτήσεις του καταναλωτικού κοινού είναι αρκετά διαφορετικές σε σχέση με το παρελθόν, με το ζητούμενο της πιστοποίησης να γίνεται ολοένα και πιο ισχυρό και απαιτητό. Η ταχεία προσαρμογή στα νέα δεδομένα θα επιτρέψει στον κλάδο να εκμεταλλευτεί τα νέα δεδομένα, έχοντας το απαραίτητο πλέον ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Απειλές

Σύμφωνα με το υφιστάμενο παραγωγικό και εμπορικό καθεστώς, η σταδιακή απελευθέρωση του εμπορίου που δρομολογείται μέσω του ΠΟΕ συνιστά απειλή για το χώρο. Σήμερα όχι μόνο η Ελλάδα, αλλά όλες οι χώρες μέλη της ΕΕ είναι αδύνατο να ανταγωνιστούν τις παραδοσιακά εξαγωγές χώρες όπως η Νέα Ζηλανδία, η Αυστραλία ή η Αργεντινή, κυρίως το κόστος παραγωγής. Για το λόγο αυτό ένα από τα πρώτα ζητούμενα που καλείται να επιλύσει η στρατηγική που θα προταθεί είναι η τόνωση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου, έτσι ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Το άλλο μεγάλο ζητούμενο για το αιγοπρόβειο κρέας είναι η διάρθρωση της εμπορίας του που χαρακτηρίζεται από δύο αρνητικά χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι η μεγάλη ψαλίδα τιμών μεταξύ παραγωγού και οι λιανικής και το δεύτερο η έλλειψη διαδικασίας ιχνηλασιμότητας, η αδυναμία δηλαδή προσδιορισμού του τόπου καταγωγής, εκτροφής και σφαγής του ζώου, γεγονός που συμβάλλει στην αύξηση του λαθρεμπορίου και στην εκ των έσω καταδίκη σε αποτυχία του κάθε προσπάθειας που έχει σαν στόχο την καθιέρωση μιας θετικής εικόνας στην αγορά. Τα προβλήματα αυτά επιζητούν άμεσα λύση γιατί οι επιπτώσεις στην παραγωγική βάση είναι ολέθριες και συμβάλλουν καθοριστικά στη συνέχιση του μαρασμού και στην αποδυνάμωση της διαδικασίας για την τόνωση της παραγωγικής δραστηριότητας, αφού το υφιστάμενο σύστημα εμπορίας δεν επιτρέπει την επιβράβευση της προσπάθειας από την αγορά.

Τέλος το συνεχιζόμενο αρνητικό κλίμα της αγοράς σε συνδυασμό με τις δύσκολες συνθήκες εργασίας, οδηγούν το ανθρώπινο δυναμικό σε μαζική εγκατάλειψη του

κλάδου, ενώ ο αριθμός των νέων που εισέρχονται στην αιγοπροβατοτροφία είναι μικρός. Για αυτό το θέμα πρέπει να ληφθεί ειδική μέριμνα γιατί όταν απουσιάζει το ανθρώπινο δυναμικό είναι αδύνατο να εφαρμοστεί η οποιαδήποτε στρατηγική. Η σωρεία των αντικινήτρων που δρα αποτρεπτικά στους νέους να ξεκινήσουν μια παραγωγική δραστηριότητα στην αιγοπροβατοτροφία σχετίζεται άμεσα με τους υφιστάμενους κανόνες εμπορίας και τις απαρχαιωμένες παραγωγικές τεχνικές και όχι με το γεγονός ότι το προϊόν που δεν είναι επιθυμητό από την αγορά.

Προτάσεις αναμόρφωσης πολιτικής

Βελτίωση Παραγωγικών Δομών

Στην εκτατική κτηνοτροφία προτεραιότητα έχουν οι εγχώριες φυλές ζώων, οι οποίες έχουν προσαρμοστεί πλήρως στις συνθήκες και του ανάγλυφου και του κλίματος. Το μεγάλο ζητούμενο όμως της εκτατικής κτηνοτροφίας είναι οι χρησιμοποιούμενοι βοσκότοποι. Το πρώτο μεγάλο πρόβλημα είναι το ιδιοκτησιακό. Σχεδόν κανένας κτηνοτρόφος δεν είναι κάτοχος βοσκήσιμης έκτασης και προκειμένου να αποκτήσει, προβαίνει στην ενοικίαση είτε ιδιόκτητων βοσκοτόπων, είτε δημοτικών. Αυτό το ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν επιτρέπει στους κτηνοτρόφους να προχωρήσουν σε αναγκαίες επενδύσεις, είτε σταβλικών εγκαταστάσεων, είτε αναβάθμισης των βοσκησίμων εκτάσεων, επενδύσεις απολύτως αναγκαίες για τη βελτιστοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας. Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς πρέπει να αναληφθεί πρωτοβουλία από την ΑΓΡΟΓΗ ΑΕ που θα έχει σαν στόχο την εξασφάλιση σε πρώτη φάση μακρόχρονων ενοικιαστηρίων συμβολαίων (δεκαετίας και άνω) όσον αφορά τους ιδιοκτήτες βοσκότοπους και σε δεύτερο στάδιο την εφαρμογή χρηματοδοτικών προγραμμάτων, όπου με ευνοϊκούς όρους που να μπορεί όποιος κτηνοτρόφος το επιθυμεί να αποκτήσει δικό του βοσκότοπο. Όσον αφορά τις δημόσιες και δημοτικές εκτάσεις πρέπει και αυτές να δίνονται με μακρόχρονα ενοικιαστήρια για τους ίδιους λόγους που περιγράφηκαν παραπάνω. Η συνεχής συρρίκνωση των βοσκησίμων εκτάσεων έχει σαν αποτέλεσμα την υπερβόσκηση τους και συνεπώς τη συνεχή υποβάθμισή τους. Είναι λοιπόν αναγκαίο άμεσα με εφαρμοστών προγράμματα αιφορικής διαχείρισης των βοσκοτόπων, εμπλουτισμού τους για αύξηση της παραγόμενης φυτομάζας και την εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων που θα έχουν σαν στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και σταθεροποίηση της παραγωγικότητας φυτομάζας. Τόσο η κατοχύρωση της χρήσης των βοσκησίμων εκτάσεων, όσο και η ορθολογική διαχείρισή τους για τη χώρα είναι ιδιαίτερα σημαντική και για το γεγονός ότι πλέον λόγω της εντατικοποίησης της γεωργίας στο πεδινό κομμάτι, βόσκηση υπάρχει σε ημιορεινές και ορεινές περιοχές, όπου το ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν πιστοποιείται με τίτλους ιδιοκτησίας, αλλά και οι περιβαλλοντικές ισορροπίες είναι πιο ευαίσθητες. Η ολιγωρία του κράτους από τη σύστασή του έως και σήμερα να ξεκαθαρίσει το

ιδιοκτησιακό καθεστώς της γης και να αποδώσει στους νόμιμους κατόχους της έγκυρους τίτλους ιδιοκτησίας διαιωνίζει μια τραγική κατάσταση όπου ακόμη γίνεται επίκληση τίτλων που είχαν εκδοθεί από την οθωμανική αυτοκρατορία, ή το ελληνικό δημόσιο διεκδικεί για δεκαετίες γη που αποτελεί αντικείμενο εκμετάλλευσης από ιδιώτες, οι οποίοι όμως δεν μπορούν να αλλάξουν τη χρήση της και δεν μπορούν να την πουλήσουν, δίνοντας ένα περίεργο χαρακτηρισμό, τα περίφημα «διακατεχόμενα» τεμάχια. Είναι προφανές ότι αν δεν ξεκαθαρίσει το ιδιοκτησιακό γρήγορα στην εκτατική κτηνοτροφία, δεν μπορούν να απορροφηθούν κονδύλια από το Δεύτερο Πυλώνα της ΚΓΠ και φυσικά δεν μπορεί να δρομολογηθεί ορθόδοξη ανάπτυξη, βασισμένη σε σωστές και σύγχρονες θεσμικές και υλικές υποδομές με ολέθριες για το χώρο συνέπειες. Όσο για την υπερβόσκηση των ορεινών όγκων είναι μια κατάσταση που πρέπει να σταματήσει, γιατί η περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι υπολογίσιμη σε σημαντικά και ευαίσθητα οικοσυστήματα, επηρεάζοντας τη λειτουργία του δάσους και ενισχύοντας τη διάβρωση και επομένως την υποβάθμιση των εδαφών, λόγω της έκπλυσης του λίγου γόνιμου εδάφους που υπάρχει στις περιοχές αυτές. Η νέα αντίληψη διαχείρισης του χώρου που προκύπτει μέσα από τις αρχές της αειφορίας οδηγεί τους εφαρμοστές στην ενιαία αντιμετώπιση των ζωνών οικισμού, εκμετάλλευσης της γης και του δάσους, εντάσσοντας τις ανθρώπινες δραστηριότητες στη λειτουργία των οικοσυστημάτων. Σήμερα η σύγχρονη τεχνολογία επιτρέπει την αειφορική διαχείριση ακόμα και των πιο επικλινών εκτάσεων, πρακτική που εξυπηρετεί κύρια την αιγοτροφία, όπως υδροσπορές ή εφαρμογή πλεγμάτων συγκράτησης του εδάφους, συντελώντας με αυτό τον τρόπο τη σημαντική μείωση της διάβρωσης και στην αύξηση της βοσκοικανότητας των εκτάσεων αυτών. Για την εφαρμογή τέτοιων σχεδίων είναι απαραίτητη η σύσταση και λειτουργία διαχειριστικών αρχών που θα έχουν σαν αντικείμενο την οργάνωση και υλοποίηση δράσεων που θα εξυπηρετούν την παραγωγική βάση, διατηρώντας ή και αναβαθμίζοντας παράλληλα το περιβάλλον. Βέβαια μια τέτοια εφαρμογή προϋποθέτει τη συνάσπιση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, κτηνοτρόφων, Δασαρχείου, Δήμων, κα κάτι που απέχει αρκετά από τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα. Αναμφισβήτητα όμως θα σηματοδοτούσε μια επανάσταση για το χώρο και θα τον εισήγαγε στο μοντέλα λειτουργίας και παραγωγής που θα ικανοποιούσαν πλήρως τις νέες τάσεις που δημιουργούνται στο καταναλωτικό κοινό και θα ήταν σε θέση να προκαλέσει σημαντική εισροή πιστώσεων που υποστηρίζουν τέτοιου είδους συλλογιστικές, κυρίως σε επίπεδο ΕΕ (OECD, 2000).

Στην εντατική κτηνοτροφία τα ζητήματα που προκύπτουν είναι αρκετά διαφορετικά, με κυριότερα την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών και για εύρεση ζωοτροφών. Στο πλαίσιο εφαρμογής του Κ1257/99 στη χώρα θεωρήθηκε επιλέξιμη δαπάνη η σύσταση «Κτηνοτροφικών Πάρκων» βασισμένο στο ιρλανδικό πρότυπο. Τα πάρκα αυτά θα είχαν και νομική υπόσταση σαν ΝΠΙΔ και θα χορηγούσαν στους ενδιαφερόμενους κτηνοτρόφους υποδομές όπως η πρόσβαση, ύδρευση, ηλεκτρικό ρεύμα και την ικανότητα να ενταχθούν σε χρηματοδοτικό υποστηρικτικό σχήμα για την κατασκευή

σύγχρονων σταβλικών εγκαταστάσεων και την αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού, όπως αλμεκτήρια, συστήματα διανομής ζωοτροφών και αποκομιδής των στερεών και υγρών αποβλήτων κα. Παρόλο ότι στο σχεδιασμό προβλεπόταν μέτρα που περιορίζουν στο ελάχιστο την εξάπλωση των ζωνόνσων, η υφιστάμενη αντίληψη που είναι ενάντια σε κάθε μορφή συλλογικής δράσης κυριάρχησε, φέροντας σαν επιχείρημα το γεγονός ότι η συγκέντρωση πολλών ποιμνιοστασιών στον ίδιο χώρο δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους έχεις εξάπλωσης νόσων. Τα κτηνοτροφικά πάρκα δεν βρήκαν εφαρμογή στην ελληνική πραγματικότητα, στερώντας με αυτό τον τρόπο μια δυνατή ώθηση που θα μπορούσε να έχει ο κλάδος της σταβλισμένης κτηνοτροφίας με σημαντικά μειωμένο κόστος παραγωγής και αρχικής εγκατάστασης ανά εκμετάλλευση. Παρόλα αυτά η εντατική σταβλισμένη κτηνοτροφία πρέπει να αναπτυχθεί ακόμα και σε πλήρους ανεξάρτητες εκμεταλλεύσεις, έχοντας όμως επιλύσει μια σειρά διαρθρωτικών προβλημάτων. Το πρώτο μεγάλο ζήτημα που επηρεάζει και την εντατική και την εκτατική κτηνοτροφία είναι η ύπαρξη σύγχρονων και νόμιμων σταβλικών εγκαταστάσεων. Σήμερα αυτό που ισχύει για τους ήδη απασχολούμενους στο χώρο της κτηνοτροφίας είναι ότι δεν μπορούν να ενταχθούν σε επιδοτούμενα επενδυτικά σχέδια αν δεν υπάρχει άδεια ίδρυσης και άδεια λειτουργίας για τις υφιστάμενες σταβλικές εγκαταστάσεις. Για αυτή τη μεγάλη κατηγορία κτηνοτρόφων η μοναδική περίπτωση κάλυψης μέρους των δαπανών που συνεπάγεται η απόκτηση των δύο αυτών αδειών είναι η ένταξή τους στο πρόγραμμα «Μετεγκατάσταση Κτηνοτροφικών Μονάδων» που υποστηρίζει δράσεις που σχετίζονται με απομάκρυνση ποιμνιοστασιών που βρίσκονται εντός ορίου οικισμών και πρέπει να απομακρυνθούν. Είναι προφανές ότι το πρόγραμμα αυτό δεν μπορεί να καλύψει όλες τις απαιτήσεις, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων δεν διαθέτει άδειες, αλλά και γιατί η διατιθέμενες πιστώσεις για το πρόγραμμα δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τη ζήτηση. Η ΕΕ όμως επιτρέπει τη χορήγηση πιστώσεων από εθνικούς πόρους για την απόκτηση νόμιμων ποιμνιοστασιών, κάτι που στην Ελλάδα δεν συμβαίνει. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει από την παράταση αυτής της προβληματικής κατάστασης για τον κλάδο είναι πολύ μεγάλος, ιδιαίτερα μετά την εφαρμογή του Κ1257/99 και μέσω των ΚΟΓΠ. Για να μπορεί να βεβαιωθεί η υγιεινή και καλή διαβίωση των ζώων είναι απαραίτητη η απόκτηση των παραπάνω αδειοδοτήσεων, γιατί μέσω αυτών τηρούνται οι προδιαγραφές της ΕΕ για τα μεγέθη των κτιριακών εγκαταστάσεων και για τη διαχείριση των αποβλήτων. Η τήρηση των ΚΟΓΠ όχι μόνο δεν είναι προαιρετική, αλλά σύμφωνα με τον Κ1257/99 αποτελούν προϋπόθεση για τη χορήγηση των επιδοτήσεων, κάτι που ακόμη δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή στη ζωική παραγωγή. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι από τη στιγμή που η ΕΕ πιέσει για την πλήρη εφαρμογή του κανονισμού είναι ελάχιστος ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων που μπορούν να λάβουν τις επιδοτήσεις αυτές, με αποτέλεσμα παρά πολλοί να οδηγηθούν στη βίαιη έξοδο από το χώρο (South, 1981). Για το λόγο αυτό πρέπει έστω και την ύστατη ώρα να αναληφθεί πρωτοβουλία για να χρηματοδοτηθούν από εθνικούς πόρους οι ενέργειες για την απόκτηση των παραπάνω αδειοδοτήσεων και την κατασκευή σύγχρονων εγκαταστάσεων στους εν ενεργεία κτηνοτρόφους, για να μπορέσει επιτέλους να

θωρακιστεί ο κλάδος από πλευράς υποδομών απέναντι στον ολοένα και αυξανόμενο διεθνή ανταγωνισμό.

Στην εντατική και σταβλισμένη κτηνοτροφία το δεύτερο ζητούμενο είναι η εύρεση ζωοτροφών. Μέχρι πρόσφατα η ισχυρή πριμοδότηση του σκληρού σιταριού, του καλαμποκιού και του βαμβακιού στη χώρα είχε σαν αποτέλεσμα τη μειωμένη προτίμηση των αγροτών να καλλιεργούν χορτοδοτικά φυτά, ούτε καν σε επίπεδο αμειψισποράς. Από την άλλη πλευρά οι κτηνοτρόφοι συνήθως δεν είναι κάτοχοι γεωργικής γης για να τη χρησιμοποιήσουν για την παραγωγή ζωοτροφών. Όταν όμως τα ζώα μιας εκμετάλλευσης δεν βόσκουν, αλλά για τροφή χρησιμοποιείται εξ ολοκλήρου συγκομισμένη χορτονομή αγορασμένη από τρίτους και όχι ιδιοπαραγόμενη, το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι η δραστική άνοδος του κόστους παραγωγής και επομένως μείωση της ανταγωνιστικότητας της εκμετάλλευσης. Η νέα ΚΓΠ με τη σταδιακή μείωση της πριμοδότησης των καλλιεργειών που μέχρι σήμερα κυριαρχούν, οδηγεί σε μείωση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων με αυτές, τη μείωση των ενοικίων γης και στην απελευθέρωση εκτάσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους κτηνοτρόφους για την παραγωγή ζωοτροφών. Η τάση αυτή ενισχύεται σημαντικά και από το γεγονός ότι στη φυτική παραγωγή οι ΚΟΓΠ επιβάλλουν πενταετή κύκλο αμειψισποράς που υποχρεωτικά περιλαμβάνει την καλλιέργεια ψυχανθών όπως βίκος, κτηνοτροφικό κουκί ή ρεβίθι και άλλα φυτά δηλαδή που παράγουν ζωοτροφή. Μέσα από αυτή τη διαδικασία είναι δυνατή η εξεύρεση επαρκών ποσοτήτων ζωοτροφών σε ανταγωνιστικές τιμές, προκειμένου να πιθασευτεί το κόστος παραγωγής της ζωικής παραγωγής και να παραχθεί προστιθέμενη αξία που θα πληρωθεί από την αγορά. Στην εντατική κτηνοτροφία καλό θα είναι να χρησιμοποιούνται γενετικά βελτιωμένα ζώα αυξημένων αποδόσεων που είναι πιο εύκολα προσαρμόσιμα σε συνθήκες σταβλισμού και γι αυτό το λόγο η έρευνα προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να ενισχυθεί στην Ελλάδα, για να μπορέσει η χώρα να προσφέρει στην αγορά, εγχώρια και μη, λύσεις με ζώα που θα συγκεντρώνουν χαρακτηριστικά επιθυμητά στην παραγωγική διαδικασία.

Όσον αφορά στη μείωση του κόστους παραγωγής πρέπει να ληφθούν άμεσα δραστικά μέτρα πιθάσευσής του για να αυξηθεί η κερδοφορία και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα. Η συμμετοχή σε συνχρηματοδοτούμενα επενδυτικά προγράμματα δίνει τη δυνατότητα απόκτησης σύγχρονων εγκαταστάσεων που διευκολύνουν την παραγωγική διαδικασία, βελτιώνουν σημαντικά τις συνθήκες εργασίας και το σημαντικότερο αυξάνουν την παραγωγικότητα και την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων. Το ποσοστό επιχορήγησης στα ήδη υπάρχοντα προγράμματα είναι υψηλό και κυμαίνεται ιδιαίτερα στους Νεοεισερχόμενους Αγρότες από 45% έως 55%. Η ιδέα των κτηνοτροφικών πάρκων ή ευρύτερα των ομαδοποιημένων εκμεταλλεύσεων δεν πρέπει να εγκαταλειφθεί, αλλά μέσα από μια ενημερωτική διαδικασία να προβληθούν τα σημαντικά οφέλη που προκύπτουν για τους κτηνοτρόφους που θα συμμετάσχουν μέσα από τον επιμερισμό των δαπανών που αφορούν υποδομές όπως πρόσβαση και διαμόρφωση χώρου και όλες τις αναγκαίες παροχές. Ακόμα όταν είναι αδύνατη τη

χρήση κινητού εξοπλισμού, όπως το αλμεκτίριου, το κόστος παραγωγής μειώνεται ακόμα περισσότερο, ενώ η αλλαγή νοοτροπίας δημιουργεί τις προϋποθέσεις για περαιτέρω δραστηριοποίηση στο χώρο της μεταποίησης, με άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση των εισοδημάτων σαν συνέπεια της ενσωμάτωσης της προστιθέμενης αξίας τα προϊόντα που παράγονται. Ακόμη πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα για αύξηση του ποσοστού των ιδιοπαραγόμενων ζωοτροφών. Το κόστος αυτό βέβαια μπορεί να τιθασευτεί σε ένα δεύτερο πιο μακροπρόθεσμο επίπεδο με τη σύναψη συμβολαίων μεταξύ παραγωγών και ζωοτροφών και κτηνοτρόφων, έτσι ώστε οι πρώτοι να εξασφαλίζουν τη διάθεση της παραγωγής και οι δεύτεροι να είναι σίγουροι ότι έχουν εξασφαλίσει την επιθυμητή ποσότητα ζωοτροφών. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον μειωμένου ρίσκου είναι δυνατή η μείωση της τιμής πώλησης καθώς από αυτή τη συνεργασία και τα δύο μέρη ικανοποιούν τους στόχους τους με ασφάλεια και είναι σε θέση να αναπτύξουν οικονομίες κλίμακας που θα προκύψουν από την εξειδίκευση στην παραγωγή.

Βελτίωση Συνθηκών Εμπορίας

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι τα χαρακτηριστικά του προϊόντος δεν είναι δυνατό να ικανοποιήσουν το σύνολο του καταναλωτικού κοινού από πλευράς προτιμήσεων και κόστους. Για αυτό το λόγο επιβάλλεται πρώτα η τμηματοποίηση της αγοράς και ευθύς αμέσως η επικέντρωση σε εκείνο το τμήμα όπου τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του εγχώριου προϊόντος είναι τέτοια ώστε να του εξασφαλίζει προνομιακή μεταχείριση από τους καταναλωτές. Πρέπει λοιπόν από την αρχή να γίνει παραδεκτό ότι είναι αδύνατο να κυριαρχήσει το ελληνικό αιγοπρόβειο κρέας σε βάρος του εισαγόμενου κατεψυγμένου, αλλά και σε βάρος του οποίου εισαγόμενου από γειτονικές χώρες μη μέλη της ΕΕ με χαμηλότερο κόστος παραγωγής. Επειδή όμως πολύ μεγάλο ποσοστό του καταναλωτικού κοινού χρησιμοποιεί για τη διατροφή του νωπό κρέας, αλλά και γιατί η παραγωγική διαδικασία της χώρας παραδοσιακά είναι στραμμένη στην παραγωγή νωπού κρέατος, σε αυτό το τμήμα της αγοράς πρέπει να επικεντρωθεί η προτεινόμενη στρατηγική. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιφερειακών εμπορικών σχέσεων πρέπει να εφαρμοστεί μια Niche στρατηγική με τη διαφορετικότητα να εντοπίζεται στο χαμηλό βάρος των σφάγγιων (τα αρνιά και κατσίκια γάλακτος), σε συνδυασμό με πιστοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας. Είναι όμως εξίσου αναγκαία μια περαιτέρω διαίρεση της παραγωγής νωπού κρέατος, σε αυτή της εντατικής σταβλισμένης κτηνοτροφίας και της εκτατικής κτηνοτροφίας, με τη δεύτερη να έχει ιδιαίτερη σημασία για την αιγοτροφία. Στην πρώτη κατηγορία μπορεί να γίνει μια προσπάθεια σημαντικής μείωσης του κόστους παραγωγής και αύξησης της παραγωγικότητας με τη χρήση νέων τεχνολογιών, ενώ στη δεύτερη πρέπει να χρησιμοποιηθεί η υψηλή ποιότητα παραγόμενου κρέατος σαν το κυριότερο χαρακτηριστικό του (Kotler, 1994).

Όσο καλά όμως κι αν οργανωθεί η παραγωγική βάση δεν μπορεί να έχει εξασφαλισμένη βιωσιμότητα αν οι φορείς εμπορίας και γενικότερα η αγορά δεν λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αποδίδει το εισόδημα που πρέπει στην παραγωγική βάση και να διασφαλίζει τη συνέχεια στη λειτουργία της. Αρχίζοντας από τη μεγάλη κλίμακα πρέπει να εγκαινιαστεί ένας σύγχρονος τρόπος λειτουργίας των μεγάλων κρεαταγορών, βασισμένος στην αρχή του πλειοδοτικού πλειστηριασμού, όπως έχει περιγραφεί και για το χώρο των λαχανικών. Είναι ζήτημα πρώτης προτεραιότητας η μια για πάντα εξάλειψη μεθόδων εμπορίας που έχουν σαν στόχο να ελαχιστοποιούν τη διαπραγματευτική δύναμη των κτηνοτρόφων, όπως η δημιουργία καρτέλ από τους χονδρέμπορους, ή η γιγάντωση του λαθρεμπορίου ζώντων ζώων που ανεξέλεγκτα διακινούνται στην ελληνική αγορά σαν ελληνικά. Ειδικά για τη νησιωτική χώρα θα μπορούσε να εφαρμοστεί μια μορφή e-trade, όπου μέσω του διαδικτύου θα παρέχονται πληροφορίες στις κεντρικές κρεαταγορές για τις ποσότητες και τις ποιότητες αμνοεριφίων που διατίθενται προς πώληση. Η εφαρμογή αυτή θα φέρει πιο κοντά τις προς πώληση ποσότητες στο σύνολο του εμπορικού κόσμου, ενισχύοντας τον ανταγωνισμό και τη διαφάνεια και εξασφαλίζοντας ισχυρά κανάλια διάθεσης, μειώνοντας δραστικά με αυτό τον τρόπο το ρίσκο της εμπορίας. Στόχος όμως της αιγοπροβατοτροφίας δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι μόνο η εγχώρια αγορά, αλλά πρέπει να ληφθεί ειδική μέριμνα για την ενίσχυση των εξαγωγών. Έχοντας επικεντρώσει την προτεινόμενη στρατηγική στο χώρο του νωπού κρέατος, αυτόματα παρουσιάζεται ένας περιορισμός που σχετίζεται με την ακτίνα μεταφοράς του κρέατος, αλλά και με το χρόνο διατηρησιμότητάς του που είναι μικρός. Έτσι στόχος μπορεί να είναι γειτονικές χώρες που έχουν όμως ισχυρό προβατοτροφικό κλάδο και δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός της Ιταλίας. Για να μπορέσει να διεισδύσει το ελληνικό κρέας στις αγορές αυτές, πρέπει να είναι διαφοροποιημένο σε σχέση με το εγχώριο και η διαφοροποίηση αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την πιστοποίηση μιας ανώτερης ποιότητας. Το προϊόν πρέπει να έχει σαν στόχο τους κατόχους υψηλών εισοδημάτων των κρατών αυτών που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν υψηλότερη τιμή για προϊόντα που εντάσσονται στο δαιτολόγιό τους. Εμπορικές δίοδοι μπορούν να δημιουργηθούν στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων του ΠΟΕ με το να ζητηθεί μέσα από την ΕΕ η σύσταση και λειτουργία TRQ στα κράτη στόχους με μέθοδο διοίκησης την FCFS, έτσι ώστε να πριμοδοτείται η ενδυνάμωση του περιφερειακού εμπορίου και να μπορεί η χώρα να εκμεταλλευθεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της μικρής χιλιομετρικής απόστασης, σε σχέση με τους ανταγωνιστές, ανάμεσα στους χώρους παραγωγής και διάθεσης (Shull, 1999).

Τέλος η μικρή κλίμακα μπορεί να δώσει λύσεις σε τοπικό επίπεδο, με το να ενισχυθεί η κατανάλωση αιγοπροβατίου κρέατος στο χώρο παραγωγής. Τέτοιου είδους αύξηση μπορεί να επιτευχθεί με την αύξηση της επισκεψιμότητας της υπαίθρου με την ανάπτυξη του τουρισμού και του αγροτουρισμού. Εισόδημα όμως μπορεί να προκύψει και από την παροχή υπηρεσιών στο χώρο παραγωγής μέσα από προτάσεις εναλλακτικού

τουρισμού και τη συμβίωση των επισκεπτών με τους ιδιοκτήτες μονάδων εκτροφής. Τέτοιου είδους αποδράσεις από μεγάλα αστικά κέντρα γίνονται ολοένα και πιο δελεαστικά στον αστικό πληθυσμό, που αναζητεί ολοένα και πιο αυθεντικούς τρόπους επανένταξης του και το φυσικό περιβάλλον. Από την απλή επίσκεψη σε μια φάρμα εκτροφής μέχρι τη συμμετοχή στις καθημερινές εργασίες, μια σειρά υπηρεσιών μπορούν να δίνονται στους επισκέπτες χαρίζοντάς τους πρωτόγνωρες για αυτούς εμπειρίες, εμπειρίες για τις οποίες είναι πρόθυμοι να πληρώσουν.

Από τα παραπάνω, είναι προφανές ότι μέσα από όλες αυτές τις προτάσεις μπορεί να υπάρξει ένα ευοίωνο αύριο για την αιγοπροβατοτροφία. Το αν θα πετύχει ή όχι το εγχείρημα εξαρτάται από τη θέληση των εμπλεκόμενων φορέων να συμμετάσχουν στη διαδικασία εκσυγχρονισμού του κλάδου και από το βαθμό συντονισμού και συνεργασίας που θα επιτευχθεί. Είναι σίγουρο όμως ότι η επιτυχία του εγχειρήματος θα συμβάλει καθοριστικά στην ανάπτυξη της υπαίθρου και πιο συγκεκριμένα περιοχών που σήμερα αποδεκατίζονται από πλευράς ανθρώπινου δυναμικού, λόγω έλλειψης εναλλακτικών λύσεων δημιουργίας εισοδήματος. Η ύπαρξη βιώσιμης προοπτικής στην ύπαιθρο μπορεί να ανακόψει αυτό το κύμα φυγής που σήμερα επικρατεί, ενώ η ισχυροποίηση της συνεργασίας φυτικής και ζωικής παραγωγής αμβλύνει τα σημερινά αδιέξοδα που η πρώτη σήμερα αντιμετωπίζει, εξασφαλίζοντας εισόδημα μέσα από διαδικασίες που συνεργάζονται άψογα με τους νόμους της αγοράς.

Βιβλιογραφία

ΓΟΥΣΙΟΣ Δ. (1999) Ύπαιθρος Αγροτικός Χώρος και Μικρή Πόλη: από τη γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη. Στο Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Γ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ (επιμ) *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων: διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 1999.

ΕΕ (1999) *Κανονισμός 1257/99 του Συμβουλίου της 17 Μαΐου 1999 για τη στήριξη της Αγροτικής Ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων Κανονισμών CEC L160 / 80 της 26.6.1999.*

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Ε.Σ.Υ.Ε.) (2002) *Η Ελλάδα με Αριθμούς*. Αθήνα 2002.

EUROSTAT STATISTICAL SERIES 2001

KOTLER P. (1994) *Marketing Management Analysis, Planning Implementation and Control*. Eighth Edition. Prentice-Hall International Editions.

OECD (2000) *Environmental Indicators for Agriculture. Methods and Results. Executive Summary*, 2000, Paris.

ΟΠΕΓΕΠ (2000). *Agro 2.1 & Agro2.2*. Αθήνα 2000

SHULLY, D. (1999). The Economics of TRQ Administration. *International Agricultural Trade Research Consortium* Washington DC. May 1999.

SOUTH, S. E. (1981) Competitive Advantage: The Cornerstone of Strategic Thinking, *The Journal of Business Strategy*, 1, 16.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (2002) *Η Ελληνική Γεωργία με αριθμούς. Βασικά χαρακτηριστικά*. Δ/ση Αγροτικής Πολιτικής & Τεκμηρίωσης, Αθήνα 2002